

УДК 351.72

DOI <https://doi.org/10.32782/ln.2023.20.33>

Клімова С. М.

*доктор юридичних наук, доцент,
доцент кафедри права, національної безпеки та європейської інтеграції
Навчально-наукового інституту «Інститут державного управління»
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*

ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ФІНАНСОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА ЯК ГАРАНТІЯ НАЛЕЖНОГО УПРАВЛІННЯ ПУБЛІЧНИМИ ФІНАНСАМИ УКРАЇНИ

Постановка проблеми. Належне управління публічними фінансами є однією з найважливіших складових економічної безпеки. Без забезпечення економічної безпеки практично неможливо вирішити жодне із завдань, що стоять перед Україною. Проте на сьогодні в Україні не систематизовано нормативно-правову основу юридичної відповідальності за порушення фінансового законодавства. В існуючих нормативно-правових актах фрагментарно визначаються фінансово-правові санкції, їхнє співіснування з адміністративною та кримінальною відповідальністю. Таке ставлення до юридичної відповідальності в сфері публічних фінансів негативно позначається як на економічній системі держави, так і на співпраці України з міжнародними фінансовими інституціями.

За сучасних умов фінансовий сектор успішно адаптувався до роботи в складних умовах повномасштабної російсько-української війни. Тривалі бойові дії потребують значного фінансування, що призвело до рекордного дефіциту бюджету. Наявних внутрішніх ресурсів недостатньо для фінансування всіх бюджетних потреб.

За висновками Національного банку України міжнародна допомога залишається критичною для України. Започаткована програма із МВФ сприятиме отриманню 115 млрд дол. від партнерів у наступні чотири роки та робить міжнародну фінансову підтримку більш системною [1].

Сприяти стійкому, інклюзивному та сталому економічному зростанню, повній і продуктивній зайнятості та гідній роботі для всіх має на меті сприяти стійкому, інклюзивному та сталому економічному зростанню, повній зайнятості та гідній роботі для всіх. COVID-19 спричинив найглибшу глобальну рецесію за десятиліття, скоротивши світовий ВВП на 3,1 відсотка у 2020 році. Сьогодні лише 5 відсотків населення світу живе в країні, яка має на шляху повернення або перевищення рівня економічного виробництва, прогнозованого до COVID-19. ПРООН розробила план міжнародної співпраці до 2030 року з метою розширення кількості людей, які долучаються до створення нового порядку розвитку економічних відносин [2]. А реалізація цього плану потребує належної якості бюджетного планування з боку головних розпорядників бюджетних коштів, удосконалення процесів виконання державного та місцевих бюджетів, посилення підзвітності органів місцевого самоврядування щодо використання коштів місцевих бюджетів.

Посилити управлінську підзвітність у сфері управління державними та місцевими фінансами, а загалом – гарантувати належне управління публічними фінансами здатен державний примус у вигляді різних видів юридичної відповідальності. Для її посилення необхідним вважаємо переосмислення значної кількості питань, пов'язаних, зокрема, з чинниками розвитку юрисдикційної діяльності у сфері публічних фінансів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

В основу дослідження покладено праці українських науковців щодо «публічної фінансової діяльності» як заснованої на правових нормах сукупності послідовних операцій з планомірного створення публічних грошових фондів, їх розподілу, перерозподілу, використання, а також постійного контролю в цій сфері [3, с. 146].

Проблемам відповідальності у публічній фінансовій діяльності присвячені наукові праці таких учених: Є. Алісов, Д. Білінський, Л. Воронова, О. Гетьманець, С. Данілов, Е. Дмитренко, О. Дмитрик, Л. Касьяненко, А. Куйбіда, М. Кучерявенко, Т. Латковська, О. Лукашев, О. Макух, А. Монаєнко, О. Музика-Стефанчук, А. Нечай, С. Ніщимна, П. Пацурківський, Н. Пришва, Ю. Романюк, Г. Россіхіна, Л. Савченко, О. Семчик та інші. Критичний огляд їхніх робіт засвідчує, що методологічні питання, організаційні і нормативно-правові підстави попередження і притягнення до відповідальності за порушення фінансового законодавства висвітлено в них досить фрагментарно.

Мета статті. Метою статті є визначення основ та видів юридичної відповідальності за порушення фінансового законодавства, з'ясування її ролі у фінансуванні потреб Української держави.

Виклад основного матеріалу. Належне управління публічними фінансами – одне з найскладніших багатоаспектних завдань, розв'язання якого забезпечують відповідні гарантії. За таких умов виділяють способи, інструменти гарантування та забезпечення ефективності, дієвості виконання фінансових законів, інструменти захисту публічного інтересу від незаконних дій. Юридична відповідальність може бути розглянута як «гарантія», необхідна умова для здійснення управлінських дій у царині публічних фінансів.

Основою коректного наукового пошуку складної політико-правової та організаційно-правової категорії «юридична відповідальність за порушення фінансового законо-

давства» (далі – юридична відповідальність) є формулювання принципової методологічної орієнтації на об'єкт вивчення, його структуру, механізм функціонування, а також необхідні дослідницькі інструменти. Юридична відповідальність є багатоманітною за своїми формами, методами реалізації та інститутам конструювання. Саме через це її цілісне наукове подання як явища правової дійсності можливе на основі наукової методології держави та права, а також фундаментальних наукових понять, які здатні відобразити різноманіття досліджуваного явища.

Дослідження категорії «юридична відповідальність» включає оцінку форм, методів і результатів, мети і завдань, застосування конструктивно-критичних підходів до з'ясування закономірностей та меж правового опосередкування юридичної відповідальності.

Прояв юридичної відповідальності у суспільстві зазвичай досліджується як застосування державою в особі її уповноважених органів (посадових осіб) відповідних заходів впливу по відношенню до осіб, які вчинили правопорушення.

У результаті дослідження було встановлено, що в нашій державі відсутній єдиний нормативний акт щодо методології, процедури та організації порядку притягнення до юридичної відповідальності. Законодавчо визначено різні види правопорушень у сфері фінансового регулювання та різні процедури притягнення винних до певного виду відповідальності. Видами юридичної відповідальності є: кримінальна, адміністративна, дисциплінарна, цивільно-правова та фінансова. Якщо перші чотири види відповідальності чітко врегульовані законодавством України і не виникає сумнівів щодо встановлення ознак цих видів, то відповідно до «фінансової» ситуація склалася по-іншому.

Питання самостійності категорії «фінансова відповідальність» стосовно кримінальної, адміністративної, цивільно правової піднімаються вже десятки років. Більшість науковців (Є. Дмитренко, О. Дмитрик,

Л. Касьяненко, М. Кучерявенко, Т. Латковська, О. Лукашев, О. Макух, А. Монаснко, О. Музика-Стефанчук, А. Нечай, С. Ніщимна, П. Пацурківський, Н. Пришва, Л. Савченко) виділяють «фінансову» в окремий вид юридичної відповідальності. В авторських публікаціях це питання розглядалося раніше [4] і вже висловлено позицію щодо самостійності цієї відповідальності.

Деякі автори наукових праць, що присвячені контрольній діяльності державних органів, до складників цієї діяльності відносять не тільки спостереження за функціонуванням підконтрольних об'єктів, одержання об'єктивної інформації про виконання ними правил і доручень, їх стан а й «уживання заходів по запобіганню порушень законності і дисципліни, шкідливих наслідків, нещасних випадків, недоцільних дій і витрат; обліку конкретних порушень, виявлення їхніх причин і умов; припинення протиправної діяльності з метою недопущення шкідливих наслідків, нових порушень; виявлення винних, притягнення їх до відповідальності» [5]. На нашу думку за сучасних умов слід уточнювати види відповідальності, до якої можуть притягати контролюючі органи. Це – адміністративна та фінансова. Діяльність по притягненню до відповідальності вважаємо за доцільне називати «юрисдикційною» (висвітлено у статті автора [6]), а методологічні, організаційні і нормативно-правові підстави попередження і притягнення до відповідальності за бюджетні правопорушення доповнюють складові концепції державного бюджетного контролю [7, с. 209].

Питання фінансово-правової відповідальності у чинному законодавстві України врегульовані лише фрагментарно, що пояснюється диференціацією фінансового законодавства та відсутністю єдиного кодифікованого акта у цій сфері [8, с.234]. Системно фінансова відповідальність визначена лише Податковим кодексом України (далі – ПКУ). Підставою фінансової відповідальності є протиправне, винне діяння органів державної влади та міс-

цевого самоврядування, суб'єктів господарювання, юридичних і фізичних осіб, що посягає на відносини у сфері публічної фінансової діяльності, за яке законодавством встановлено фінансово-правову відповідальність (як правило фінансові або штрафні санкції).

ПКУ визначено, що за порушення законів з питань оподаткування та іншого законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи, застосовуються такі види юридичної відповідальності: 1) фінансова; 2) адміністративна; 3) кримінальна. Фінансова відповідальність за порушення законів з питань оподаткування застосовується у вигляді штрафних (фінансових) санкцій (штрафів) [9].

Разом із цим уповноважені посадові особи податкових органів мають право складати протоколи у справах про адміністративні правопорушення за статтями 51-2, 155-1, 162-1, 163-1-163-4, 163-12, частинами другою та третьою статті 163-17, 164, 164-5, 164-16, 166-16, 166-17, 177-2 КУпАП [10].

Аналізуючи порушення у сфері оподаткування як підставу фінансової відповідальності, слід з'ясувати співвідношення цього виду з адміністративною та цивільно-правовою відповідальністю, з іншими фінансовими правопорушеннями, оскільки є спільні та відмінні ознаки з цими видами відповідальності.

На сучасному етапі видами фінансових правопорушень є:

- порушення бюджетного законодавства;
- у сфері оподаткування;
- порушення вимог валютного законодавства;
- у сфері банківської діяльності;
- правопорушення на ринку цінних паперів;
- правопорушення у сфері грошового обігу та розрахунків;
- порушення вимог законодавства у сфері запобігання та протидії, в тому числі у незабезпеченні належної організації та/або проведення первинного фінансового моніторингу, а також у причетності до легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінан-

сування розповсюдження зброї масового знищення або у сприянні іншим особам у вчиненні таких дій, або які фінансували тероризм чи розповсюдження зброї масового знищення (далі – порушення вимог законодавства про боротьбу з брудними грошима).

Іноді, незважаючи на встановлений БКУ принцип цільового використання бюджетних коштів, бюджетні асигнування використовуються не по призначенню, а іноді бюджетні зобов'язання не виконуються в строках і розмірах, встановлених рішенням про місцевий бюджет, що приводить до розбалансування місцевих бюджетів і єдності бюджетної системи, тобто не завжди бюджетний контроль досягає поставленої мети і не виконує завдань у бюджетному процесі [7, с. 207].

Загалом аудитори Рахункової палати виявили порушень і недоліків під час управління публічними фінансами на загальну суму 58,6 млрд грн, із них: 1 млрд грн – порушення, допущені при плануванні публічних фінансів 45,9 млрд грн – порушення та недоліки при адмініструванні дохідної частини державного бюджету 11,7 млрд грн – порушення законодавства, а також неефективне управління публічними фінансами і майном та їх неефективне використання [11, с. 11]

На виконання ст. 112 та вимог статті 117 БКУ органами Казначейства у січні – грудні 2022 року за оперативними даними попереджено 32 619 порушень бюджетного законодавства, допущених розпорядниками та одержувачами коштів державного та місцевих бюджетів на загальну суму 16 565,1 млн грн. Посадовим особам місцевого самоврядування щодо місцевих бюджетів було надано 26 233 попереджень на загальну суму 8 375,8 млн грн; при прийнятті до виконання платіжних доручень – 1 383 попереджень на загальну суму 97,2 млн гривень. У січні – грудні 2022 року за оперативними даними розпорядниками та одержувачами коштів державного та місцевих бюджетів усунуто 30 654 порушень бюджетного законодавства на загальну суму 16 229,7 млн грн, у тому числі щодо

місцевих бюджетів: в процесі взяття або реєстрації зобов'язань, фінансових зобов'язань усунуто 24 488 порушень на загальну суму 8 059,8 млн грн; при прийнятті до виконання платіжних доручень – 1 347 порушень на 96,0 млн гривень [12].

П. 47 ст. 2 БКУ чітко визначено поняття розпорядника бюджетних коштів [13]. Порушенням бюджетного законодавства визнається порушення учасником бюджетного процесу встановлених БКУ чи іншим бюджетним законодавством норм щодо складання, розгляду, затвердження, внесення змін, виконання бюджету та звітування про його виконання, а саме: 1) включення недостовірних даних до бюджетних пропозицій та бюджетних запитів; 2) порушення встановлених термінів подання бюджетних пропозицій та бюджетних запитів або їх неподання; 3) визначення недостовірних обсягів бюджетних коштів при плануванні бюджетних показників; 4) видання нормативно-правових актів, що зменшують надходження бюджету або збільшують витрати бюджету всупереч закону [13] тощо.

Бюджетне законодавство як зовнішня форма позитивного бюджетного права складається з системи нормативно-правових актів, що регулюють бюджетні відносини і забезпечують ефективну бюджетну діяльність. У цьому розумінні бюджетне законодавство – це законодавча база, яка складається із широкого кола нормативних актів держави, взаємопов'язаних і узгоджених необхідних для забезпечення законності дій суб'єктів бюджетних правовідносин. Бюджетне законодавство встановлює правові вимоги діяльності учасників бюджетного процесу, контролюючих суб'єктів, загалом всіх суб'єктів бюджетних правовідносин [14, с. 70].

Бюджетне законодавство складається зі сукупності нормативно-правових актів, що регулюють бюджетні відносини (ст.4 БКУ [13]). З таких позицій Конституція, БКУ, Бюджетна декларація, інші закони, підзаконні акти: постанови, рішення, укази, декрети, інструкції, що

приймаються відповідно до законів Верховною Радою України, Кабінетом Міністрів України, Мінфіном України, органами місцевого самоврядування та іншими органами – це бюджетне законодавство України).

Видами нормативних актів у сфері управління публічними фінансами України є:

1. Акти Кабінету Міністрів України.

2. Нормативні акти міністерств та інших центральних органів виконавчої влади. Межі правотворчої компетенції центральних органів виконавчої влади конкретизуються у положеннях про окремі міністерства. Так, у п. 8 Положення про Міністерство фінансів України закріплено (затверджено постановою Кабінету Міністрів України [15]), що Міністерство видає накази, організовує і контролює їхнє виконання.

Наказами міністерств та інших центральних органів виконавчої влади затверджуються такі документи:

– інструкції – акти, що видаються з метою роз'яснення порядку застосування норм права або з метою встановлення методичних правил і способів виконання певних операцій, дій;

– положення – систематизований (зведений) нормативний акт, яким визначаються структура, завдання, компетенція або організація діяльності певних суб'єктів права;

– правила – акти, що закріплюють порядок організації та здійснення певного виду діяльності;

– порядки – акти, у яких закріплюють розташування елементів у певній послідовності;

– методичні рекомендації – акти, що містять комплекс коротких і чітко сформульованих пропозицій і вказівок, що сприяють впровадженню в практику найбільш ефективних методів і форм управління;

– переліки – акти, що містять певну послідовність однорідних об'єктів.

3. Нормативні акти місцевих державних адміністрацій.

4. Нормативні акти органів публічного управління, яких не віднесено до органів виконавчої влади (Рахункова палата України, Національний банк України та інші).

5. Нормативні акти органів та посадових осіб місцевого самоврядування.

6. Локальні нормативні акти – це акти, які приймаються керівниками підприємств, установ, організацій у межах наданих їм повноважень з метою регулювання службової і трудової діяльності [16, с. 291].

Частина цих актів становить бюджетне законодавство, тобто систему нормативно-правових актів, які регулюють бюджетну діяльність, прийняті на підставі Конституції України та БКУ. Результатом правотворчої діяльності уповноважених органів в бюджетній сфері є не тільки бюджети, а й нормативні акти, без яких бюджетна діяльність не здійснюється.

Підзаконні нормативно-правові акти відіграють важливу роль у бюджетній, податковій, банківській та інших сферах, оскільки є формою управління, здатною адекватно реагувати на зміни, які відбуваються у сучасному суспільстві, і відображати потреби суспільного розвитку. Управління публічними фінансами представлене складною системою органів влади, що перебувають у різноманітних зв'язках та відносинах, виконують різні функції держави шляхом повсякденної управлінської діяльності, то можна виявити дві основні проблеми прийняття нормативних актів. *Перша* криється у координаційних відносинах. Складність системи суб'єктів впливає на те, що виникають такі відносини як по вертикалі, так і по горизонталі. Координаційні відносини у системі суб'єктів, що управляють публічними фінансами, сприяють планомірному утворенню, розподілу та використанню грошових фондів з метою реалізації завдань соціально-економічного розвитку, забезпечення обороноздатності й безпеки держави. При цьому один із суб'єктів має владні повноваження щодо іншого.

Змісту координаційних відносин мають відповідати оптимальні форми управлінської діяльності. Для реалізації тієї чи іншої функції управління необхідно вибирати найбільш доцільні форми, що забезпечують якісне

виконання завдань з найменшими витратами сил, засобів і часу. У процесі державного управління повинні використовуватися, як правило, тільки ті форми управління, які встановлено в нормативних правових актах (положеннях, статутах, інструкціях тощо). Процес управління повинен бути насичений тільки допустимими для вирішення того чи іншого завдання управління або виконання тієї чи іншої функції управління формами управління. В іншому випадку управлінські дії можуть бути поставлені під сумнів, а їхній зміст оскаржений. Однак це не означає, що суб'єкт публічного управління позбавлений можливості діяти на свій розсуд: у кожному конкретному випадку він повинен творчо підходити до вибору тієї чи іншої форми управління для вирішення специфічних управлінських завдань.

Отже, для вирішення конкретних завдань з координації відносин між суб'єктами управління публічними фінансами такі суб'єкти вправі обрати тільки ті форми управління, які дозволені саме цим суб'єктам. Тож друга проблема виникає у результаті прийняття спільних нормативних актів кількома суб'єктами, що управляють публічними фінансами.

Третя проблема полягає в неточності викладення основ для застосування заходів впливу за порушення бюджетного законодавства, які застосовуються відповідно до ст. 116 БКУ та ст. 211 Кримінального кодексу України (далі – ККУ). Предметом кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 211 ККУ, є нормативно-правові акти, які зменшують надходження бюджету, що передбачає необхідність установлення під час кваліфікації властивості самого нормативно-правового акта, а не наслідків його застосування. Якщо зі змісту такого нормативно-правового акта неможливо визначити, чи зменшує він надходження бюджету в розмірі, необхідному для настання кримінальної відповідальності за ст. 211 ККУ, то в діях службової особи відсутній склад цього кримінального правопорушення. Кримінальна відповідальність за ст. 211 ККУ

виключається в разі, якщо зібраними у кримінальному провадженні доказами не встановлено порушень бюджетного законодавства під час видання службовою особою нормативно-правового акта, що зменшує надходження бюджету [17].

У Постанові колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 28.03.2023 р. у справі № 991/9129/20 йдеться про те, що в діях службової особи, яка видала нормативно-правовий акт, яким затверджено застосування зниженого коефіцієнта до ставок усіх видів портових зборів, крім маякового, відсутній умисел на вчинення злочину, передбаченого ч. 2 ст. 211 КК, з огляду, зокрема, на те, що видання цього акта відбулося на виконання політики Уряду та у зв'язку з довготривалим політичним процесом, під час якого проводилися неодноразові зустрічі й конференції з представниками українського та міжнародного бізнесу і здійснювався розгляд їхніх звернень, зокрема на спільних нарадах із представниками Кабінету Міністрів України порушувалося питання щодо оптимізації ставок портових зборів [18]. Тобто, органами судової влади було встановлено відсутність складу злочину, що передбачений ст. 211 ККУ.

Фінансово-правові санкції можуть накладатися також за порушення вимог валютного законодавства (крім порушення строків за операціями з експорту та імпорту товарів, відповідальність за яке встановлюється згідно із ст. 13 Закону України «Про валюту і валютні операції»). Передбачено такі заходи впливу: 1) до банків – заходи впливу згідно із Законом України «Про банки і банківську діяльність»; 2) до уповноважених установ (крім банків) – такі заходи впливу: а) письмове застереження; б) обмеження, зупинення чи припинення здійснення окремих видів валютних операцій; в) штрафні санкції; г) зупинення або відкликання (анулювання) ліцензії на здійснення валютних операцій; 3) до юридичних осіб (крім уповноважених установ) – заходи впливу у вигляді штрафних санкцій; 4) до фізичних осіб, посадових осіб уповно-

важених установ, посадових осіб юридичних осіб – заходи впливу у вигляді штрафів, передбачені КУпАП [19].

Порядок визначає механізм застосування ДПС та її територіальними органами (податковими органами) заходів впливу у вигляді штрафних санкцій за порушення вимог валютного законодавства (крім порушення граничних строків розрахунків за операціями з експорту та імпорту товарів) та встановлює розмір штрафних санкцій [20].

Фінансово-правові санкції накладаються за порушення вимог законодавства у сфері запобігання та протидії. Особи, винні у порушенні вимог законодавства у сфері запобігання та протидії, в тому числі у незабезпеченні належної організації та/або проведення первинного фінансового моніторингу, а також у причетності до легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення або у сприянні іншим особам у вчиненні таких дій, або які фінансували тероризм чи розповсюдження зброї масового знищення, несуть відповідальність згідно із Законом України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [21].

Наведені види юридичної відповідальності за порушення фінансового законодавства дають можливість сформулювати напрямки вдосконалення правової бази України: 1) визначити базовим законом поняття фінансової відповідальності і види пору-

шень фінансового законодавства; 2) визначити механізми накладення різних видів юридичної відповідальності законодавчими актами; 3) уточнити заходи впливу держави за «видання нормативно-правових актів, що зменшують надходження бюджету або збільшують витрати бюджету всупереч закону».

Висновки та перспективи подальших досліджень. Доведено, що увага, яка приділяється сьогодні юридичній відповідальності за порушення фінансового законодавства, не випадкова. У ході дослідження визначено, що зростаюча значущість юридичної відповідальності в Україні зумовлена негативною динамікою порушень фінансового законодавства, що останніми роками все посилюється і проявляється в неналежному управлінні публічними фінансами, втратою доходів місцевих бюджетів, виданні нормативно-правових актів, що зменшують надходження бюджету або збільшують витрати бюджету всупереч закону, втраті довіри населення до органів влади, виводі вітчизняного капіталу за кордон, відмиванні брудних грошей тощо.

Попри воєнний стан в нашій державі продовжується реформування публічних фінансів, удосконалюються механізми гарантування належного фінансування потреб України. Виконання Україною зобов'язань перед міжнародними партнерами в частині належного управління публічними фінансами – запорука подальшого планомірного надходження коштів. Очікуваний результат – реалізація раціональної політики управління публічними фінансами на загальнодержавному та місцевому рівнях.

Список використаних джерел:

1. Звіт Національного банку України про фінансову стабільність, червень 2023 року URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/zvit-pro-finansovu-stabilnist-cherven-2023-roku> (дата звернення: 05.05.2023).
2. United Nations Development Programme. One United Nations Plaza. New York. URL: https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2021-09/UNDP-Strategic-Plan-2022-2025_1.pdf (дата звернення: 05.05.2023).
3. Ніщима С. Сутність публічної фінансової діяльності. *Evropsky politicky a pravni diskurz*. 2015. № 2. Р. 141–147.

4. Клімова С. М. Фінансова відповідальність як підґрунтя законності функціонування фінансової системи держави. *Антикризове регулювання у сфері державних фінансів, роль науки у вищих навчальних закладах* : м-ли V Симпозіуму (Харків, 15 лист. 2012 р.). Харків : ХІФ УДУФМТ, 2012. С. 232–234.
5. Гаращук В. М. Контроль та нагляд у державному управлінні : навч. посіб. Харків : Нац. юрид. акад. України, 1999. 55 с.
6. Клімова С. М. Юрисдикційна діяльність державної контрольно-ревізійної служби. *Актуальні проблеми державного управління* : зб. наук. пр. Харків : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2012. № 1 (41).
7. Гетманець О. П. До питання відповідальності за порушення бюджетного законодавства. *Форум права*. 2011. №. 1. С. 206–210. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=FP_index.htm_2011_1_38 (дата звернення: 05.05.2023).
8. Романюк Ю. Фінансова відповідальність як категорія фінансового права. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 12. С. 231–235- URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Rgir_2019_12_44 (дата звернення: 05.05.2023).
9. Податковий кодекс України від 2 груд. 2010 р. № 2755-VI. *Офіц. вісн. України*. 2010. № 92, т. 1. Ст. 3248.
10. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 груд. 1984 р. № 8073-X. *ВВР УРСР*. 1984. Дод. до № 51. Ст. 1122.
11. Звіт Рахункової палати за 2022 рік: затверджено рішенням Рахункової палати від 28.03.2023 № 5-1. URL: <http://rp.gov.ua/Activity/Reports/?id=1530> (дата звернення: 05.05.2023)
12. Інформація щодо наданих органами Державної казначейської служби України розпорядникам (одержувачам) бюджетних коштів попереджень про неналежне виконання бюджетного законодавства / Опубліковано 20 січня 2023 року URL: <https://www.treasury.gov.ua/news/informatsiia> (дата звернення: 05.05.2023).
13. Бюджетний кодекс України від 8 лип. 2010 р. № 2456-VI. *ВВР України*. 2001. № 37/38. Ст. 189.
14. Гетманець О. П. Бюджетне законодавство України як об'єкт бюджетного контролю. *Форум права*. 2016. № 4. С. 66–71. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2016_4_13.pdf (дата звернення: 05.05.2023).
15. Про Положення про Міністерство фінансів України: постанова Кабінету Міністрів України від 20.08.2014 № 375. *Офіц. вісник України*. 2014. № 69. Ст. 1936.
16. Цвік М. В., Петришин О. В., Авраменко Л. В. Загальна теорія держави і права: підручник для студентів. Харків: Право, 2009. 584 с.
17. Кримінальний кодекс України від 5 квіт. 2001 р. № 2341. *ВВР України*. 2001. № 25/26. Ст. 131.
18. Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 28.03.2023 у справі № 991/9129/20 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110010448> (дата звернення: 05.05.2023).
19. Про валюту і валютні операції : Закон України від 21 черв. 2018 р. № 2473-VIII. *ВВР України*. 2018. № 30. Ст. 239.
20. Порядок застосування податковими органами заходів впливу у вигляді штрафних санкцій до юридичних осіб (крім уповноважених установ) за порушення вимог валютного законодавства: постанова Кабінету Міністрів України від 26 травня 2021 р. № 524. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/524-2021-%D0%BF#n8> (дата звернення: 05.05.2023).
21. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 06.12.2019 № 361-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20> (дата звернення: 05.05.2023).

Анотація

Значну роль у забезпеченні належного управління публічними фінансами відіграє контроль держави, через який відбувається зворотній зв'язок з розпорядниками бюджетних коштів. Подальший розвиток публічних фінансів України має ґрунтуватися на засадах розвитку автономності місцевих бюджетів і посилення відповідальності органів місцевого самоврядування за порушення фінансового законодавства. Нині до цих органів застосовуються переважно заходи впливу, передбачені Бюджетним кодексом України, а посадові особи несуть кримінальну, адміністративну, дисциплінарну та цивільно-правову відповідальність.

Проаналізовані основи юридичної відповідальності за порушення фінансового законодавства як гарантії належного управління публічними фінансами України, встановлено позитивні, негативні сторони. Стверджується правильність позиції українських учених, які підтримують виділення фінансової відповідальності у самостійний вид юридичної відповідальності.

Запропоновано напрямки вдосконалення законодавства, яке визначає юридичну відповідальність за порушення фінансового законодавства.

Зазначається також, що чітко визначення фінансового правопорушення та фінансової відповідальності висвітлено у Податковому кодексі України, а інші види фінансових правопорушень (порушення бюджетного законодавства; у сфері оподаткування; порушення вимог валютного законодавства; у сфері банківської діяльності; правопорушення на ринку цінних паперів; правопорушення у сфері грошового обігу та розрахунків; порушення вимог законодавства про боротьбу з брудними грошима) регулюються законодавством фрагментарно.

До найважливіших способів гарантування належного управління публічними фінансами віднесено належне правове забезпечення контрольної та юрисдикційної діяльності; постійне удосконалювання методів і форм контрольної діяльності; конкретизація норм права стосовно порушень бюджетного законодавства органами місцевого самоврядування; виявлення недоліків, глибоке та всебічне вивчення причин і умов порушень бюджетного законодавства органами місцевого самоврядування; розробку комплексних заходів щодо усунення виявлених недоліків у роботі органів місцевого самоврядування.

Ключові слова: публічні фінанси, бюджет, місцеві бюджети, доходи місцевих бюджетів, бюджетне законодавство, фінансове законодавство, фінансовий контроль, юридична відповідальність, фінансово-правові санкції, правопорушення.

Klimova S. M. Legal responsibility for violations of financial legislation as a guarantee of proper management of public finances of Ukraine

The basis of legal responsibility for violation of financial legislation as a guarantee of proper management of public finances of Ukraine is analyzed, positive and negative sides are established. The correctness of the position of Ukrainian scientists who support the separation of financial responsibility into an independent form of legal responsibility is confirmed.

A significant role in ensuring the proper management of public finances is played by state control, through which there is feedback with managers of budget funds. The further development of Ukraine's public finances should be based on the principles of developing the autonomy of local budgets and strengthening the responsibility of local self-government bodies for violations of financial legislation. Currently, the influence measures provided for by the Budget Code of Ukraine are applied to these bodies, and officials bear criminal, administrative, disciplinary and civil liability.

Directions for improving the legislation, which defines legal responsibility for violations of financial legislation, are proposed.

It is also noted that a clear definition of a financial offense and financial responsibility is covered in the Tax Code of Ukraine, and other types of financial offenses (violations of budget legislation; in the field of taxation; violation of the requirements of currency legislation; in the field of banking; offenses on the securities market; offenses in the field of money circulation and settlements; violation of the requirements of the legislation on the fight against dirty money) are regulated by the legislation in a fragmentary manner.

The most important ways of guaranteeing the proper management of public finances include proper legal support for control and jurisdictional activities; constant improvement of methods and forms of control activities; specification of legal norms regarding violations of budget legislation by local self-government bodies; identification of shortcomings, deep and comprehensive study of the causes and conditions of violations of budget legislation by local self-government bodies; the development of comprehensive measures to eliminate identified deficiencies in the work of local self-government bodies.

Key words: public finance, budget, local budgets, local budget revenues, budget regulation, financial regulation financial control, legal responsibility, financial and legal sanctions, offenses.